

УДК 347.78.01(477)

О.М. МЕЛЬНИК, докт. юрид. наук, ст. на-
ук. співр., Харківський національний університет
внутрішніх справ

ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

*Ключові слова: інтелектуальна власність,
об'єкти інтелектуальної власності, нормативно-
правові акти, захист; форми захисту*

З моменту проголошення незалежності України пріоритетним напрямком є розробка та втілення нової та повноцінної бази нормативно-правових актів, яка би відповідала сучасному розвитку суспільства. Найбільш цінним багатством людства є його інтелект та ті об'єкти, які завдяки цьому інтелекту створюються. А тому наявність сучасної, міжнародної, широко визнаної системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального зростання нашої держави. Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню винахідницьких і творчих талентів суспільства, що, в свою чергу, є дуже важливим для повноцінного розвитку держави. Саме тому регулювання цієї сфери відіграє неабияку роль у збереженні науково-технічного та інтелектуального потенціалу України.

Дослідженням цієї тематики займалися такі вчені, як: В.О. Жаров, Лонг Доріс, Рей Патриція, Т.М. Шевелева, Р.Б. Шишка, О.В. Піхурець, І.Е. Василенко, В.С. Дроб'язко, А.І. Кубах та інші.

В сучасному світі інтелектуальна, творча діяльність набуває все більшого значення майже в усіх сферах цивільно-правових відносин, пов'язаних із розвитком суспільства.

Початком становлення законодавства України з питань інтелектуальної власності вважається день прийняття Закону України «Про власність», тобто, 07.02.1991 р. Цим Законом результати інтелектуальної діяльності вперше були визнані об'єктами права власності. Деякі

норми, що відносяться до інтелектуальної власності, знайшли своє відображення в інших законах України. Першим нормативним актом на шляху створення спеціального законодавства з питань інтелектуальної власності було «Тимчасове положення про правовий захист об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій», затверджене Указом Президента України від 18.09.1992 р. Відтепер ця дата стала професійним святом винахідників і раціоналізаторів України. Однак основними джерелами права інтелектуальної власності, що склали основу спеціального законодавства з питань інтелектуальної власності, стали Закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», які були прийняті Верховною Радою України 15.12.1993 р. (ст.23 [1]).

Звичайно, що частина правових норм національного законодавства заснована на міжнародно-правових нормах, закони про приєднання до яких прийняті Верховною Радою України.

Так, наприклад, поняття інтелектуальної власності та її об'єкти, визначені в національному законодавстві на основі Конвенції, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності, підписану в Стокгольмі 14.07.1967 р. [2].

Відповідно до статті 418 Цивільного кодексу України, інтелектуальна власність – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається законом [3].

До об'єктів права інтелектуальної власності, згідно ст.420 Цивільного кодексу України, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми,

передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [3].

Як бачимо, національне законодавство закріпило досить широке поле об'єктів інтелектуальної власності. Необхідність охорони та захисту прав об'єктів інтелектуальної власності зумовлена такими потребами: забезпечення інтересів творців шляхом надання їм обмежених у часі прав щодо контролю над використанням власних творів; стимулювання творчої інтелектуальної праці, заохочення творчої активності та впровадження її результатів у інтересах соціально-економічного прогресу суспільства; активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, впровадження досягнень науково-технічного прогресу та нововведень у всі сфери суспільного життя; створення цивілізованого ринкового середовища, надійного захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності; захисту економічної безпеки держав за умов глобалізації світового господарського розвитку, створення сприятливих умов для трансферу нових технологій; поширення інформації, уникнення втрат внаслідок дублювання зусиль, спрямованих на пошук шляхів вирішення нагальних науково-технологічних і соціально-економічних проблем; захисту інтересів суспільства щодо вільного доступу до світової інтелектуальної скарбниці.

Основною метою захисту прав інтелектуальної власності є створення правових механізмів законного запобігання можливості безоплатного використання зазначених об'єктів права інтелектуальної власності третіми особами з комерційною метою.

Поняття «захист прав інтелектуальної власності» включає передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів по

визнанню, поновленню прав, а також усуненню перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності.

Захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів здійснюється у передбаченому законодавством порядку, тобто, із застосуванням належних форм, засобів і способів захисту.

Теорія цивільного права виділяє юрисдикційну та неюрисдикційну форму захисту результатів інтелектуальної власності. В свою чергу, юрисдикційна форма включає в себе загальний і спеціальний порядки захисту.

За загальним порядком захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів здійснюється судом. Як засіб судового захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів виступає позов, тобто звернена до суду вимога стосовно відправлення правосуддя, з одного боку, і звернена до відповідача матеріально-правова вимога щодо виконання покладених на нього обов'язків визнання наявності чи відсутності правовідносин, з другого. Судовий або позовний порядок захисту права інтелектуальної власності застосовується у всіх випадках, крім тих, що прямо передбачені в законодавстві.

Відповідно до Пленуму Вищого Господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12, захист прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до вимог Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей передбачених Господарським кодексом України. Господарським судам у розгляді відповідних справ слід застосовувати й правила законів у сфері інтелектуальної власності, до яких відносяться закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних

мікросхем». Норми, що регулюють відносини у сфері права інтелектуальної власності, містяться також в інших законах, наприклад, законах України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про племінну справу у тваринництві», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій», «Про лікарські засоби» тощо [4].

Спеціальною формою захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів є адміністративний порядок їх захисту. Він застосовується як виняток із загального правила, тобто тільки в прямо передбачених законодавством випадках. Відповідно до закону потерпілий може звернутися за захистом свого порушеного права та інтересів до певного органу державного управління, вищого органу відповідача або Антимонопольного комітету України. Засобом захисту в даному разі є не позов, а скарга чи заява, порядок подання і розгляду яких регламентуються адміністративним законодавством. У рамках спеціальної юрисдикційної форми реалізується також кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності.

Неюрисдикційна форма захисту права інтелектуальної власності включає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту права інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів, які здійснюються ними самостійно, без звертання до державних або інших компетентних органів (самозахист прав).

Відповідно до ст.19 Цивільного Кодексу України, самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. При цьому, способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим пору-

шенням. Особа, право інтелектуальної власності якої порушене, може сама обирати способи самозахисту або ці способи самозахисту можуть встановлюватися договором. Маються на увазі, природно, лише законні засоби самозахисту, такі, наприклад, як відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору тощо [3].

За роки незалежності в Україні розбудовано сучасну державну систему правової охорони інтелектуальної власності. В спеціальному законодавстві України з питань інтелектуальної власності надане визначення державної системи правової охорони інтелектуальної власності – це «Установа (тобто центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності) і сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних закладів, що входять до сфери управління Установи».

На сьогодні ця система складається з Міністерства освіти і науки України, Українського агентства з авторських та суміжних прав, Державного підприємства «Український інститут промислової власності» («Укрпатент»), Філії «Укрпатенту» «Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг», Державного підприємства «Інтелзахист» та Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності, Державна служба інтелектуальної власності.

Таким чином, є всі підстави стверджувати, що в Україні створена сучасна нормативно-правова база, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Крім того, створенні та функціонують державні органи з питань захисту інтелектуальної власності. Але робота з її вдосконалення та гармонізації з нормами міжнародного законодавства в цій сфері продовжується.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лонг Д. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національ-

ного законодавства та їх правозастосування : практичний посібник / Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В. О., Шевелева Т. М., Василенко І. Е., Дроб'язко В. С. – К. : К.І.С., 2007. – 448 с.

2. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності : від 14.07.1967 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_169.

3. Цивільний кодекс України. – К. : Парламентське вид-во, 2003. – 352 с.

4. Пленум Вищого Господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» : від 17.10.2012 р., № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/page>.

Мельник О. М. Охорона інтелектуальної власності в Україні / О. М. Мельник // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 258–261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_46.pdf

Розглянуто теоретичні положення інтелектуальної власності та нормативно-правові акти, які її регулюють. Охарактеризовано форми захисту інтелектуальної власності в Україні.

Мельник О.М. Охрана интеллектуальной собственности в Украине

Рассмотрены теоретические положения интеллектуальной собственности и нормативно-правовые акты, которые ее регулируют. Охарактеризованы формы защиты интеллектуальной собственности в Украине.

Melnik O.M. Protection of Intellectual Property in Ukraine

Considered theoretical principles of intellectual property and normative-legal acts, that it's regulate. The characteristic forms of protection of intellectual property in Ukraine.